

แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

วิจัยโดย ศรินทร์พร ธารมณี

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกประเทศทั่วโลกประสบอยู่รวมทั้งประเทศไทย เพราะมนุษย์ได้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมาเป็นเวลาช้านาน บางชนิดให้ทั้งคุณประโยชน์และโทษ บางชนิดมีแต่โทษภัยเท่านั้น ทั้งนี้ ยาเสพติดเป็นบ่อเกิดของปัญหาอื่น ๆ หลายด้าน นับตั้งแต่ตัวผู้เสพเองซึ่งจะเกิดความทุกข์ ลำบากทั้งทางกายและทางใจ และเมื่อหาเงินมาซื้อยาเสพติดไม่ได้อาจจะก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ สร้างความเดือดร้อนให้พ่อ แม่ พี่ น้อง และสังคมต้องสูญเสียเงินทอง เสียเวลาทำมาหากิน ประเทศชาติต้องสูญเสียแรงงานและสูญเสียงบประมาณในการปราบปรามและรักษาผู้เสพยาเสพติด เหตุผลที่ทำให้ยาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของประเทศอีกข้อหนึ่ง คือ ปัจจุบันมีผู้เสพยาเสพติดเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ยังไม่รวมถึงจำนวนผู้ที่ติดบุหรี่ สุรา กาแฟ โดยในอดีตจะพบว่า การแพร่ระบาดนั้นจะอยู่ที่ประชาชนผู้ใช้แรงงาน กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนแออัดและผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่ปัจจุบันยาเสพติดกลับแพร่ระบาดเข้าไปสู่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาแทน ซึ่งปัญหาของการแพร่ระบาดของยาเสพติดมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ของเศรษฐกิจและสังคม หากทางหน่วยงานภาครัฐไม่มีมาตรการที่มีประสิทธิภาพเพียงพอแล้ว เด็กและเยาวชนในสังคมทั่วประเทศจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นจำนวนมาก โดยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แม้ว่ารัฐบาลจะให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดมากขึ้นเป็นลำดับก็ตาม แต่ทำได้เพียงการควบคุมสภาพปัญหายาเสพติดไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดอย่างรุนแรงและส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และในอนาคตปัญหายาเสพติดยังคงมีแนวโน้มรุนแรงและนับวันจะทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น สำหรับประเทศไทยนั้นปัญหายาเสพติดได้ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งทางด้านเศรษฐกิจรัฐบาลต้องสูญเสียงบประมาณของประเทศชาติเป็นจำนวนมหาศาลทุกปีเพื่อปราบปรามและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับปัญหายาเสพติดซึ่งถือว่าเป็นปัญหาระดับชาติ โดยได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ซึ่งถือเป็นหน่วยงานกลางได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558-2562 โดยแนวคิดหลักของแผนยุทธศาสตร์ คือ ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและก่อให้เกิดผลกระทบในทางที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน มีการแก้ปัญหาในเชิงพื้นที่ โดยกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคที่เกี่ยวข้องในกระบวนการร่วมคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล แก้ไขปัญหาแบบองค์รวมด้วยการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบครบวงจร สร้างความสมดุลของ

ยุทธศาสตร์ทั้งด้านการลดอุปสงค์ (Supply Reduction) หรือลดปริมาณยาเสพติดในท้องตลาด และการลดอุปทาน (Demand Reduction) หรือลดความต้องการยาเสพติดเพื่อลดกลุ่มเสี่ยงและเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพ โดยกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดผลการดำเนินงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม มีวิสัยทัศน์ว่า “สังคมไทยเข้มแข็งและรอดพ้นภัยจากยาเสพติดด้วยภูมิคุ้มกันและมาตรการลดผู้ค้าและผู้เสพ และความร่วมมือระหว่างประเทศด้านยาเสพติดบรรลุผลตามพันธกรณีและวิสัยทัศน์อาเซียนภายในปี 2562” ตามแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ. 2558–2562 ประกอบด้วย 8 ยุทธศาสตร์หลัก คือ 1) ยุทธศาสตร์การป้องกันกลุ่มผู้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด 2) ยุทธศาสตร์การควบคุมตัวยาและผู้ค้ายาเสพติด 3) ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติด ผู้ติดยาเสพติด 4) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศ 5) ยุทธศาสตร์การสร้างและพัฒนาระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคม 6) ยุทธศาสตร์การสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด 7) ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมภาคประชาชน และ 8) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอย่างบูรณาการรวมทั้งได้กำหนดกลไกในการควบคุม กำกับ และขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ไปสู่แผนปฏิบัติการด้วย

สถานการณ์ของปัญหายาเสพติดในปัจจุบันกลับแพร่ระบาดไปสู่ในเด็กและเยาวชนหรือวัยรุ่นในสถานศึกษามากยิ่งขึ้น ซึ่งเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความอ่อนแอและเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญรัฐบาลจึงได้กำหนดให้ปัญหาการแพร่ระบาดของสารเสพติดในสถานศึกษาเป็นปัญหาระดับนโยบายที่ต้องเร่งดำเนินการ โดยเร่งสร้างความตระหนักให้ทุกคนในสังคมร่วมรับผิดชอบ ร่วมรณรงค์ ป้องกัน และให้ความรู้อย่างครอบคลุมด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่ทันสมัย ซึ่งจะเป็นกลวิธีหนึ่งจะทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ มีความเข้าใจและตระหนักถึงมหันตภัยของยาเสพติด เกิดเป็นเจตคติที่ดีที่จะดำเนินชีวิตให้ห่างไกลและปลอดภัยจากสารเสพติดทุกชนิดได้ด้วยตนเอง

สำหรับพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2556–2558 คดีอาญาส่วนใหญ่เป็นคดีอาญาประเภทคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายเป็นคดียาเสพติด ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์แนวโน้มของปัญหาด้านยาเสพติด ทำให้พบว่าเป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงและรุนแรงมากที่สุดในพื้นที่อันมีความเชื่อมโยงมาจากพื้นที่นำเข้าและแพร่ระบาดในชุมชนเมือง ซึ่งมาจากเครือข่ายการค้าที่มีทุกระดับและผู้เสพมีความต้องการต่อเนื่อง โดยผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่มีอายุไม่เกิน 18–24 ปี และมีอายุลดลงเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน

จากสภาพปัญหาข้างต้น การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จึงต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา ครู ผู้ปกครอง องค์กรภาครัฐในระดับจังหวัด อำเภอ องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือชุมชนต่าง ๆ สถานศึกษา และภาคเอกชน ตลอดจนสื่อมวลชนที่สนใจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะการพยายามสื่อสารเกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติด เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างถูกต้อง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดและเยาวชนของชาติตกเป็นทาสของยาเสพติด โดยมีภารกิจส่งเสริมชุมชนในการให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่มีปัญหาด้านยาเสพติดและผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีการดำเนินกิจกรรมชุมชน

โดยชุมชนร่วมมือกันเองหรือร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักและเข้าใจในสภาพปัญหา ยาเสพติดและผลกระทบที่เกิดขึ้น มีการเฝ้าระวัง ป้องกัน สอดส่อง สร้างเครือข่ายประสานงาน แจ้างเบาะแสในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้ามามีบทบาทในการเฝ้าระวัง ความเสียหาย พิณฟู ปรึบนิสัย และให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษกลับเข้ามาอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข (คืนผู้กระทำความผิดสู่สังคม) เพื่อนำไปสู่การสร้างความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของคณในพื้นที่โดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันได้ ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมมากขึ้น เสริมสร้างประสิทธิภพและลดภาระของกระบวนการยุติธรรมหลัก สร้างสำนึกความเป็นชุมชนและรักษาขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป โดยมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เพื่อที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแก่เด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้คนในชุมชนมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาด้านยาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อให้ได้แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่องดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) อาทิ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนและการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ศึกษาพระราชบัญญัติ กฎหมายลำดับรอง นโยบายและยุทธศาสตร์ชาติ ตำรา งานวิจัย คู่มือ และเอกสารงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทย และการวิจัยภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาด้านยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ และการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรม

ผลการศึกษาวิจัย

1. สถานการณ์ปัญหาด้านยาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

จังหวัดสมุทรปราการเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะเป็นเขตปริมณฑล เป็นเมืองอุตสาหกรรมกึ่งเมือง ทำให้มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดกระจายเป็นวงกว้าง เพราะมีทั้งชนชั้นแรงงานตั้งแต่เด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือจนถึงวัยทำงาน จังหวัดสมุทรปราการเป็นจังหวัดที่มี

จำนวนประชากรอยู่อาศัยมาก มีประชากรที่มีชื่ออยู่ตามทะเบียนบ้านจำนวนประมาณ 1,300,000 คน แต่ที่มีจำนวนอาศัยอยู่จริง ประมาณกว่า 2 ล้านคน และมีประชากรแฝงกว่า 1 ล้านคน ซึ่งเป็นคนจังหวัดอื่นอพยพเข้ามาอยู่ตามชุมชน ห้างเช่าต่าง ๆ ทำให้ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับการแพร่ระบาดในส่วนของพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการนั้น เนื่องจากจังหวัดสมุทรปราการเป็นพื้นที่ที่ล่อแหลม เพราะเป็นเมืองชายขอบที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดกรุงเทพมหานคร จึงอาจใช้เป็นแหล่งพักยาเสพติดโดยนำเข้ามาในเขตชั้นกลางหรือส่งต่อไปยังภาคตะวันออก หรือมาทางเรือเพราะมีพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาและมีปลายทางไปสิ้นสุดที่อ่าวไทย โดยมีการจับกุมยาเสพติดรายใหญ่ ๆ ได้หลายครั้ง นอกจากนี้ จังหวัดสมุทรปราการยังเป็นแหล่งฟอกเงินชั้นดีเพราะเป็นเมืองที่มีทั้งเขตเศรษฐกิจ บ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม หรือเป็นแหล่งอุตสาหกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย

ในปัจจุบันปัญหาเสพติดในเด็กและเยาวชนของจังหวัดสมุทรปราการมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดรุนแรงมากขึ้น เด็กและเยาวชนเริ่มใช้ยาเสพติดครั้งแรกมีอายุน้อยลง กล่าวคือ เด็กอายุ 10-12 ปีขึ้นไป เริ่มมีการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ตลอดจนมีแนวโน้มพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดมากกว่า 1 ชนิดร่วมกันมากยิ่งขึ้น มีการนำสารต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายมาผสมกันเพื่อให้ออกฤทธิ์เหมือนสารเสพติด โดยมองว่าไม่เป็นอันตราย ซึ่งในความเป็นจริงสารผสมดังกล่าวมีฤทธิ์เป็นสารเสพติดทั้งสิ้น การที่เด็กและเยาวชนทดลองใช้หรือติดยาเสพติดเกิดจากหลาย ๆ ปัจจัย เช่น เด็กมีความอยากรู้อยากลอง ติดเพื่อน สถาบันครอบครัวอ่อนแอ เนื่องจากบิดามารดาต้องออกไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัวทำให้ไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ปัญหาทางเศรษฐกิจ และในปัจจุบันราคาของยาเสพติดมีราคาถูกกว่าในอดีตหาซื้อได้ง่ายขึ้น จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้เสพสามารถหาซื้อยาเสพติดได้ง่ายมากขึ้น

นอกจากนี้ ในยุคดิจิทัลที่สื่อออนไลน์หรือเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมากในสังคมไทย ทำให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงยาเสพติดได้ง่ายและเป็นอันตรายอย่างยิ่ง โดยเด็กสามารถสั่งซื้อยาเสพติดได้ง่ายผ่านทางสื่อออนไลน์ จึงทำให้สถานการณ์ความรุนแรงของการแพร่ระบาดยาเสพติดในเด็กและเยาวชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกปี และทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถปราบปรามแก้ไขยาเสพติดได้เท่าที่ควร

เด็กและเยาวชนได้กลายเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ายาเสพติด เพราะผู้กระทำความผิดหรือผู้ค้ายาเสพติดทราบว่ากฎหมายที่ใช้ในการลงโทษเด็กและเยาวชนมีอัตราโทษน้อยกว่าการลงโทษผู้ใหญ่ จึงให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้จำหน่ายหรือให้เป็นผู้ขนยาเสพติดแทน เด็กจะถูกหลอกให้เข้ามากระทำความผิดในฐานะของผู้ที่เป็นเหยื่อ เพราะผู้ค้ารายใหญ่รู้จุดอ่อนของกฎหมาย โดยใช้ให้เด็กและเยาวชนเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด เพราะอัตราโทษที่จะลงโทษแก่เด็กและเยาวชนมีอัตราโทษน้อยกว่า

2. รูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการนั้น ควรจะต้องมีลักษณะของการดำเนิน

กิจกรรมโดยชุมชนร่วมมือกันเอง หรือร่วมกับภาครัฐในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน โดยอาจให้หน่วยงาน ภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นที่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ หน่วยงาน ของรัฐอาจมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องไปเผยแพร่ความรู้ให้กับเครือข่ายสมาชิกผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครในชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติด โดยการให้สมาชิกหรือผู้นำชุมชนหรือ อาสาสมัครเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ให้ผู้นำชุมชนจะต้องมีหน้าที่ ในการเฝ้าระวังหรือแจ้งเบาะแสว่า ครอบครัวใดมีการใช้ยาเสพติด รวมถึงการนำตัวผู้ติดยาเสพติดไปเข้ารับ การบำบัดรักษาตัวตามโรงพยาบาลหรือสถานที่ต่าง ๆ เอง โดยไม่ต้องรอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเข้ามาดำเนินการ

ในระดับชุมชน สมาชิกในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือคนที่อาศัยอยู่ ในชุมชนควรตระหนักถึงปัญหาของยาเสพติด โดยให้ความสำคัญกับปัญหายาเสพติดอย่างน้อยที่สุด คือ การ สอดส่องดูแลสมาชิกในครอบครัวหรือชุมชนไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นผู้เสพหรือผู้ค้า ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรัก ความสามัคคีในชุมชน แนวทางที่ดีที่สุดที่ควรนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด คือ การให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือตัวแทนของชุมชนเข้ามาช่วยระงับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือช่วยแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยไม่ควรนำเอา ตัวบทกฎหมายเข้ามาตัดสินปัญหาว่า ฝ่ายใดผิดหรือฝ่ายใดถูกและจะลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างไร ซึ่งอาจ มองว่าเป็นการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ปลายเหตุ นอกจากนี้ ควรกำหนดให้ชุมชนมีบทบาทในกระบวนการนำผู้กระทำความผิดด้านยาเสพติดกลับคืนสู่ชุมชนและสังคมด้วยการให้โอกาส โดยเฉพาะผู้เสพซึ่งควรให้ได้รับการบำบัดฟื้นฟู อย่างถูกต้อง รวมถึงควบคุมดูแลในขณะบำบัดหรือควบคุมหลังการบำบัด มีการดูแลติดตามผู้ต้องขังที่พ้นโทษและ ผู้ผ่านกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่กลับคืนสู่สังคมจำนวนมากให้มีอาชีพ มีรายได้เลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว และสามารถกลับมาประพฤติตนในสังคมได้ปกติเป็นพลเมืองดีของสังคม มิให้สร้างความ เดือดร้อนและกระทำผิดซ้ำอีก

3. แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัด

สมุทรปราการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัด สมุทรปราการ ควรเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวเป็นลำดับแรก เพราะสถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันหลักที่ ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนมากที่สุด ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีที่สุด ให้กับเด็กและเยาวชน รวมทั้งยังเป็นเกราะที่แข็งแรงที่จะปกป้องบุตรหลานจากสิ่งเสพติดทั้งหลาย เพราะฉะนั้น บุคคลภายในครอบครัวควรที่จะใส่ใจบุตรหลาน ดูแลความประพฤติไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง ตักเตือน สั่งสอนให้ รู้จักผิดชอบชั่วดี ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ จะทำให้เด็กไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งนี้ ครอบครัวควรมีกิจกรรมเสริมร่วมกันภายในครอบครัว ซึ่งถือว่าการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งมีความสัมพันธ์อันดี ความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัวจะเป็นสายใยรักที่จะถักทอ เป็นเกราะที่แข็งแรง ป้องกันภัยให้กับบุตรหลานที่ดีที่สุด

หมู่บ้าน/ชุมชน ถือว่าเป็นองค์กรหลักซึ่งใกล้ชิดกับคนในพื้นที่มากที่สุด เป็นหน่วยทางสังคมขนาดเล็กกรองจากครอบครัว ซึ่งมีจุดแข็งในด้านความสัมพันธ์และความใกล้ชิด ดังนั้น ชุมชนไม่ว่าจะเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำชุมชน หรือสมาชิกในชุมชนทุกคนควรตระหนักถึงปัญหาของยาเสพติด โดยให้ความสำคัญกับปัญหายาเสพติดอย่างน้อยที่สุด คือ การเฝ้าระวัง สอดส่อง ดูแลสมาชิกในชุมชนไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นผู้เสพหรือผู้ค้า ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนทุกคนควรมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยการมีจิตสาธารณะ และความรับผิดชอบร่วมกัน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนก็ควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นลำดับแรก โดยไม่ต้องรอหน่วยงานภาครัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาช่วยเหลือในการแก้ไขปัญห

ปัญหายาเสพติดต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญห ไม่มีบุคคลใดสามารถแก้ไขได้โดยลำพัง หากสมาชิกในหมู่บ้านหรือชุมชนรู้จักและเข้าใจปัญหาได้ดีที่สุด จะเป็นผู้แก้ไขปัญหได้ดีมากกว่าสมาชิกภายนอกหมู่บ้าน ชุมชนควรเริ่มต้นจัดการปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง เพราะพลังชุมชนเป็นพลังสำคัญในการหยุดยั้งปัญหายาเสพติดได้ แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นต้องอาศัยกลไกหลัก คือ สมาชิกในชุมชนจะต้องตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนของตน โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้สนับสนุนหรือเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานหรือเป็นที่ปรึกษาช่วยเหลือเท่านั้น นอกจากนี้เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการดูแลและปกป้องชุมชนของตนแล้ว ยังเป็นการให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันหาทางออกและแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนในอนาคต รวมทั้งร่วมกันเยียวยาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย

แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรมีมาตรการที่ชัดเจนในการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรม โดยในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือ ป.ป.ส ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่ได้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับจังหวัด อำเภอหรือท้องถิ่น รวมทั้งไม่ได้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในพื้นที่โดยตรงเข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ หากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือ ป.ป.ส มีเจ้าหน้าที่หลักมาช่วยในการขับเคลื่อนการทำงานโดยมีอำเภอเป็นผู้สนับสนุนกลไกในการทำงาน จะทำให้การทำงานด้านยาเสพติดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยหลักแล้วสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือ ป.ป.ส ได้แต่กำหนดนโยบายและมอบหมายให้อำเภอและจังหวัดเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายเท่านั้น ดังนั้นการทำงานเพื่อ

แก้ไขปัญหายาเสพติดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยเฉพาะภาครัฐต้องทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดหน่วยงานของรัฐควรมุ่งไปสู่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งน่าจะเป็นแนวทาง ที่ถูกต้องที่จะสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับมาตรการนี้ อย่างจริงจังในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านกำลังพล งบประมาณ เครื่องมือเครื่องใช้ วิชาความรู้ รวมทั้งการ ติดตามประเมินผลต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรม

2. หน่วยงานของรัฐควรสร้างขวัญและกำลังใจด้วยการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานให้ เพียงพอต่อการทำงาน บางครั้งผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนที่เข้ามาทำงานทางด้านนี้จะต้องออกเงินของตนเอง เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำงาน เลยทำให้ผู้นำชุมชนหรือสมาชิกของชุมชนขาดกำลังใจในการทำงาน

3. เจ้าหน้าที่ของรัฐควรให้ความสำคัญในการแก้ปัญหายาเสพติดอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม เนื่องจากในปัจจุบันเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนในการแก้ปัญหายาเสพติดไม่ค่อยให้ความสำคัญในการแก้ปัญหา เท่าที่ควร เพราะตัวของเจ้าหน้าที่เองต้องรับผิดชอบงานหลากหลาย ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในการแก้ปัญหาด้าน ยาเสพติดได้เต็มที่

4. การขาดการติดตามและประเมินผล การดำเนินงานที่ผ่านมาจะเน้นไปที่ปริมาณแทนที่จะ เน้นที่คุณภาพและผลลัพธ์ เช่น การฝึกอบรมต่าง ๆ และการบำบัดรักษา ล้วนแต่ขาดการติดตามหลังการ ดำเนินการ ทำให้การดำเนินการดังกล่าวไม่สัมฤทธิ์ผล ควรจัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ ในเรื่องของการบำบัดรักษาและฟื้นฟูควรให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรือ อสม. เป็นผู้รับผิดชอบ ตรวจสอบติดตามผู้ผ่านการบำบัดรักษาและกลับเข้าสู่ชุมชน เพื่อเป็นการช่วยเหลือและป้องกันร่วมกับชุมชน ไม่ให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอีกครั้ง การดำเนินการแก้ปัญหายาเสพติดจะต้องมุ่ง ดำเนินการลงไปที่บ้าน ชุมชน และค่อย ๆ สร้างหมู่บ้าน ชุมชนให้เข้มแข็งและรักษาสถานภาพของชุมชนไว้ ให้ได้ นอกจากนี้ การติดตามผลของผู้บำบัดยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ควรให้ทุกภาคส่วน อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตำรวจชุมชน เจ้าหน้าที่อำเภอ แกนนำในชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตาม ผลอย่างต่อเนื่อง ผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูทั้งที่บำบัดครบหรือขาดช่วงการบำบัดที่กลับคืนสู่ ครอบครัวและชุมชนให้การช่วยเหลือ ประคับประคอง ให้คำแนะนำปรึกษา เสริมกำลังใจ สร้างแรงจูงใจ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติด สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมทั่วไปได้ตามปกติโดยไม่กลับไปเสพยา เสพติดอีกและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

5. ควรสร้างผู้นำชุมชนที่จะเข้ามาเป็นต้นแบบในการแก้ปัญหายาเสพติดในพื้นที่อย่างจริงจัง กล่าวคือเมื่อเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับด้านยาเสพติดแล้ว การที่จะหาผู้นำชุมชนขึ้นมาทำหน้าที่ในการสอดส่อง เฝ้าระวังพฤติกรรมหรือแจ้งเบาะแสว่า บุคคลใดเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดหรือไม่ ไม่ค่อยจะมีบุคคลใด ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เพราะสมาชิกในชุมชนเกิดความกลัวในอิทธิพลของผู้ค้า กล่าวหาครอบครัว ชีวิตของ ตนเองหรือคนในครอบครัวจะได้รับอันตรายหรือไม่ปลอดภัยหากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด ทำให้ไม่

ค่อยมีอาสาสมัครมาทำงานทางด้านยาเสพติดมากขึ้น เพราะทุกคนเป็นห่วงความปลอดภัยของตนเองและมองว่าไม่ใช่เป็นเรื่องของคนที่จะต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว

6. รูปแบบเนื้อหาในการสร้างการรับรู้เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้ถึงภัยหรือโทษของยาเสพติด รวมทั้งการป้องกันภัยเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ต้องชัดเจนหรือตรงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ ชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ควรจัดทำเนื้อหาของยาเสพติด พิษภัย และโทษของยาเสพติดให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น โดยอาจใช้ภาษาในการสื่อสารที่เข้าใจง่ายยิ่งขึ้นและโดนใจกลุ่มเด็กและเยาวชน

7. ชุมชนควรสร้างทัศนคติในการยอมรับหรือการให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นการติดยาเสพติด การผ่านการบำบัดรักษายาเสพติดมาแล้ว หรือมีการกระทำความผิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาจากการใช้ยาเสพติด กล่าวคือสมาชิกในชุมชนจะต้องยอมรับหรือให้โอกาสเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้หลังจากที่ได้รับการบำบัดแล้วกลับมาอยู่กับครอบครัว ทั้งนี้ ชุมชนควรให้โอกาสบุคคลเหล่านี้กลับตัวเข้ามาเป็นสมาชิกในชุมชนต่อไป เพื่อเป็นการลดโอกาสที่เด็กและเยาวชนจะกลับเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีกครั้ง

8. ความเสียสละของคนในชุมชน ปัญหาด้านยาเสพติดที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจเพราะคิดว่าไม่ใช่ปัญหาของตนเองแต่เป็นปัญหาที่หน่วยงานของภาครัฐจะต้องเข้ามารับผิดชอบในการแก้ไขปัญหานี้ หน่วยงานภาครัฐควรสร้างการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้าใจในพิษภัยและโทษของยาเสพติดเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งจะทำให้ประชาชนร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ความคิดเห็นของผู้เรียบเรียงบทความวิจัย

ปัญหายาเสพติดเป็นภัยคุกคามที่เป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะสถานการณ์การแพร่ระบาดในกลุ่มเด็กและเยาวชน แนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ดำเนินการในปัจจุบันได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อาทิ การปราบปราม การบำบัดรักษาและการป้องกัน ซึ่งงานด้านการป้องกันนับว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการลดจำนวนผู้เสพรายใหม่และมีประสิทธิภาพมากกว่าการบำบัด ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาคือปลายเหตุ โดยการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่พบเห็นได้ในปัจจุบันจะมุ่งเน้นที่การบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหา โดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชน ในส่วนของแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องแก้ไขปัญหายาจากสภาพแวดล้อมของเด็กและเยาวชน ได้แก่ ครอบครัว สังคม สมาชิกในชุมชน สภาพแวดล้อมในชุมชน ซึ่งหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันเชิงบูรณาการ ในการแก้ไขปัญหายาโดยสร้างความตระหนักให้ครอบครัวเกี่ยวกับภัยของยาเสพติด ซึ่งหากสมาชิกในครอบครัวเสพยาเสพติด จะส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงจากการก่ออาชญากรรม ดังนั้น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านควรจัดทำแผนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน โดยการสร้างความเข้าใจและเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่องและกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและให้ห่างไกลจากยาเสพติด

ในรูปแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลายและต่อเนื่อง เพื่อนำไปปรับใช้ในพื้นที่แต่ละชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บทสรุปของรายงานการศึกษาวิจัยที่นำเสนอในครั้งนี้ จัดทำโดย นางสาวบุษิตา ไวทยานนท์ ตำแหน่ง วิทยากรชำนาญการ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หากท่านผู้ฟังสนใจรายละเอียดเพิ่มเติม สามารถศึกษาค้นคว้าได้จากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งทำการศึกษาวิจัยโดย นางสาวศิรินทร์พร ธารมัติ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

บรรณานุกรม

ศิรินทร์พร ธารมัติ. (2561). แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ในการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติดในเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, คณะนิติศาสตร์.